

Stichting Heidelberg Appeal Nederland (HAN)

Postbus 75311
1070 AH Amsterdam

Nieuwsbrief, nummer 3

juli 1995

GEACHTE DONATEUR,

Hierbij treft u de *derde nieuwsbrief* aan van de stichting Heidelberg Appeal Nederland (HAN).

De stichting HAN heeft inmiddels 350 donateurs, waarvan 220 hoogleraren. Het hoge aandeel van academici in het donateursbestand moet worden toegeschreven aan het feit dat de wervingscampagne van de stichting HAN zich tot dusver voornamelijk heeft gericht op onderzoekers. Het is in ieder geval duidelijk dat HAN kan rekenen op een breed draagvlak onder wetenschappers. Het is nu zaak om ook buiten de wetenschappelijke wereld beter bekend te raken.

In deze Nieuwsbrief kunt u lezen welke activiteiten HAN de afgelopen maanden heeft ontplooid en wat er nog op het programma staat. Het eerste symposium is inmiddels achter de rug en het eerste door derden gefinancierde onderzoeksproject is in gang gezet. HAN mag zich bovendien verheugen in toenemende aandacht van de media.

Uiteraard is dit alles nog maar een begin. Een van onze belangrijkste voornemens voor de toekomst is om een professioneel tijdschrift uit te gaan geven. Ook hierover kunt u in deze Nieuwsbrief meer lezen.

Wij danken u voor het in ons gestelde vertrouwen en hopen dat we op uw steun kunnen blijven rekenen!

PROF. DR. A.W.C.A. CORNELISSEN, VOORZITTER

NIEUWE COÖRDINATOR

De stichting HAN heeft een nieuwe coördinator: Dr. J.C. Hanekamp. Als u vragen of suggesties heeft, kunt u hem schrijven via het bovenstaande Postbusnummer. HAN is ook bereikbaar per telefoon en fax, namelijk via de voorzitter, prof. dr. A.W.C.A. Cornelissen: telefoon 030-532571, fax 030-540784.

NIEUWE INFORMATIEBROCHURE

Zoals eerder gemeld heeft HAN een nieuwe informatiebrochure uitgegeven. Exemplaren hiervan kunt u opvragen bij:

Karel Beckman
Nieuwendammerdijk 499
1023 BP Amsterdam
tel 020-637.25.80
fax 020-632.08.59

NIEUWE DONATEURS?

U kunt ons helpen nieuwe donateurs te werven door deze Nieuwsbrief en de bijgevoegde aanmeldingskaart aan een relatie te geven! U kunt ook extra exemplaren van de Nieuwsbrief en van de aanmeldingskaart aanvragen bij het secretariaat, Postbus 75311, 1070 AH Amsterdam. Bij voorbaat dank!

Het eerste Symposium van de stichting HAN: Voedsel, gezondheid en milieubeleid: feiten en fabels

Het eerste symposium van de stichting HAN, dat op 12 mei jongstleden heeft plaatsgevonden in het gebouw van de faculteit Diergeneeskunde in Utrecht, heeft voor de organisatoren gemengde gevoelens opgeleverd. Inhoudelijk: een groot succes. De belangstelling viel echter wat tegen. Een van de redenen was ongetwijfeld dat de uitnodigingen aan de late kant waren. Dat was jammer voor de drie sprekers, prof. dr. W. van Dokkum, Dr. R. Boddeke en drs. R.W. Bartstra, en de inleider, prof. dr. E.J. Ruitenbergh, die veel werk hadden gemaakt van hun presentatie en allen een boeiend betoog hielden. Door hier een korte samenvatting te geven van de lezingen, hopen wij u te kunnen laten zien dat er voor de thuisblijvers voldoende aanleiding is om een volgende keer wel te komen.

De rode draad in de drie lezingen vormde de discrepantie tussen het politieke beleid en de wetenschappelijke gegevens waarop dat beleid zou behoren te rusten. Dat het Nederlandse milieubeleid in sommige gevallen niet of in volstrekt onvoldoende mate berust op wetenschappelijk gegevens, werd vooral duidelijk ten aanzien van het Noordzee-nutriëntenbeleid en het radonbeleid.

Het Noordzee-nutriëntenbeleid: de negatieve gevolgen van fosfaatvrije wasmiddelen

Dr. R. Boddeke, visserijbioloog, maakte duidelijk dat het overheidsbeleid ten aanzien van de afvoer van stikstof en fosfaten een desastreuze invloed heeft op de visstand in de Noordzee en daarmee een directe aantasting vormt voor het werk en de levensstandaard van de Nederlandse vissers. Voor de vorming van plankton in zee (de basis van de voedselpyramide) is de

aanwezigheid van nutriënten, zoals stikstof en fosfor, en vooral de *verhouding* tussen stikstof en fosfor van belang. In de Noordzee leveren rivieren (vooral de Rijn/Maas) een zeer belangrijke bijdrage aan de natuurlijke produktie van nutriënten. Daarbij is vooral fosfaat van belang. In de Noordzee is van nature namelijk sprake van een overschot aan stikstof. De hoeveelheid stikstof die door de Rijn wordt aangevoerd is van 1960 tot heden nauwelijks veranderd. De afgevoerde hoeveelheid opgelost fosfaat steeg tussen 1961 en 1981 echter met een faktor 5, vooral door het gebruik van fosfaathoudende wasmiddelen. Hierdoor werd de scheve verhouding tussen stikstof en fosfaat die rond 1955 bestond, wat rechtgetrokken en kreeg de nutriëntenafvoer een gunstiger karakter.

De gevolgen waren spectaculair: er ontwikkelden zich grote vispopulaties, die in de vijftiger jaren (en daarvoor) niet bestonden. De visproduktie steeg van een constant niveau van 400.000 ton in 1900-1960 naar een niveau van 1 miljoen ton in de jaren zeventig en tachtig. Maar niet alleen de visserij profiteerde van de nieuwe situatie: ook het aantal zeevogels nam sterk toe. In 1987 werd op de tweede Ministersconferentie voor de Noordzee echter bepaald dat de aanvoer van "vermestende stoffen" naar delen van de Noordzee in 1995 moest worden gehalveerd ten opzichte van 1985 - een besluit dat volgens Boddeke geen enkele wetenschappelijke basis had. De uitvoering van dat besluit was zo mogelijk nog dommer. Was men maar begonnen met de vermindering van de stikstofafvoer, dan waren de gevolgen beperkt gebleven. Maar men begon met het verwijderen van fosfaat, blijkbaar omdat "fosfaatvrije wasmiddelen zo'n leuk middel zijn om de huisvrouw te krijgen", zoals een kopstuk uit de milieubeweging zich liet ontvallen.

Het gevolg is dat de onbalans tussen stikstof en fosfaat dusdanig is vergroot, dat er sprake is van een scherpe teruggang van vissoorten en schelpdieren in de Noordzee, met alle gevolgen vandie, zowel voor de visserij als voor het milieu (zeevogels).

De tekst van de lezing van Dr. R. Boddeke, Het Noordzee-nutriëntenbeleid, gevolgen voor milieu en visserij, kan worden opgevraagd bij het secretariaat (Postbus 75311, 1070 AH Amsterdam). Kosten: f 4,00 (kopieer- en portokosten).

Nederlandse radonbeleid: verspilling van miljarden gulden dreigt

Minstens zo onbegrijpelijk als het Noordzee-nutriëntenbeleid is het radonbeleid van de Nederlandse overheid. Drs. R.W. Bartstra van TNO legde op niet mis te verstane wijze zijn vinger op de zwakke plekken van dit beleid.

Radon is een radio-actief edelgas, een vervalprodukt van uranium, dat overal van nature uit de bodem komt. ("Is altijd zo geweest en zal altijd zo blijven.") Dat radon schadelijk is in hoge concentraties (waar in het verleden mijnwerkers aan werden blootgesteld) wordt algemeen erkend. Dat radon schadelijk zou zijn in lage concentraties, zoals die worden aangetroffen in woningen, is echter speculatief. Daar komt bij dat de gemiddelde concentraties in Nederland laag zijn in vergelijking tot andere landen. Door de ICRP (gezaghebbende instantie op dit gebied) is een richtlijn opgesteld, die inhoudt dat actie moet worden ondernomen bij een radonconcentratie van 200 Bq/m³. Deze richtlijn is overgenomen door o.a. de Europese Unie, Engeland en Zweden. In Nederlandse woningen is het gemiddelde concentratieniveau 29 Bq/m³ en zijn uitschieters gemeten van 130 Bq/m³. Niets aan de hand dus - ware het niet dat de Nederlandse overheid wettelijk wil gaan vastleggen dat de gemiddelde radonconcentratie in onze woningen

niet meer dan 20 Bq/m³ zal mogen bedragen. De Nederlandse norm wordt daarmee een factor tien strenger dan de internationale norm, terwijl in de internationale norm al een ruime veiligheidsmarge is ingebouwd. Dit zou betekenen dat op termijn alle zes miljoen woningen in Nederland moeten worden aangepast! Tot 2015 zou het gaan om de aanpassing van twee miljoen woningen. De geschatte kosten hiervan bedragen f 329 miljoen per jaar tot het jaar 2015. Het resultaat van deze maatregelen zou zijn dat de gemiddelde waarde in Nederlandse woningen zou dalen naar 27 Bq/m³. Overigens heeft de overheid tegelijkertijd het budget voor wetenschappelijk onderzoek naar de gezondheidseffecten van radon verlaagd van f 250.000 per jaar (in 1992) naar f 160.000 nu.

Samengevat concludeert Bartstra het volgende:

- De risico's van radon in het binnenhuismilieu zijn zeer onzeker; de overheid negeert dit.
- In vergelijking met ander landen bestaat in Nederland geen radonprobleem.
- De regelgeving die de Nederlandse overheid thans voorbereidt is ongekend streng, zal veel geld gaan kosten en weinig opleveren.
- De Nederlandse overheid doet geen serieuze pogingen om haar beleid wetenschappelijk te onderbouwen. Blijkbaar is voor de overheid het radonbeleid als zodanig belangrijker dan de wetenschappelijke rechtvaardiging ervan.

Naar aanleiding van de lezing van Drs. Bartstra verscheen in de Volkskrant van 20 mei 1995 een artikel waarin de problematiek rond het radonbeleid nader werd belicht. (Martijn van Calmthout, "Radon mag niet, maar het is wel goed voor de longen.")

Prof. dr. A.W.C.A. Cornelissen, voorzitter van de stichting HAN, heeft namens de stichting een notitie opgesteld en verstuurd naar verschillende leden van de Tweede

Kamer. Hierin wijst hij op de dringende noodzaak om het voorgenomen radonbeleid nader te bezien.

Naar aanleiding van het artikel in de Volkskrant en deze notitie heeft het VVD-tweede-Kamerlid Klein Molekamp vragen gesteld over het radonbeleid aan de minister van VROM.

Ons voedsel: additieven en contaminanten binnen de perken

Prof. dr. W. van Dokkum van TNO Voeding (Zeist) boog zich over de vraag of onze voeding "veiliger is dan ooit?" Zijn antwoord luidde bevestigend.

Van Dokkum besprak onder meer de resultaten van een twee jaar durend TNO-onderzoek naar de dagvoeding van 18-jarige jongens, waaruit blijkt dat de gehalten van additieven en contaminanten (zware metalen, resten van bestrijdingsmiddelen) in ons voedsel in vrijwel alle gevallen ruim beneden de A.D.I. ('acceptable daily intake') liggen en dat er in geen enkel geval sprake is van een overschrijding van de A.D.I. Van Dokkum hield zijn gehoor overigens wel voor om de consument serieus te (blijven) nemen.

De lezing van de heer Van Dokkum leverde voor HAN meteen een uitnodiging op van de Vereniging van Nederlandse Huisvrouwen om contacten aan te knopen, waar HAN uiteraard graag op in zal gaan. Een vertegenwoordiger van deze vereniging, die in de zaal aanwezig was, was verrast door de gegevens van Van Dokkum en was zeer benieuwd naar meer informatie.

Stichting HAN in de schijnwerpers

De stichting HAN heeft de afgelopen maanden al aardig wat publiciteit gehad. Aan de activiteiten van HAN werd aandacht besteed in verschillende publicaties, waaronder:

*Oogst
Het Agrarisch Dagblad
De Boerderij
De Volkskrant
Hervormd Nederland
De Leeuwarder Courant
Het Drontens Nieuwsblad
Ad Valvas
Utrechts Nieuwsblad
Noordhollands Dagblad/Dagblad Zaanstreek
IOTA
Consudel
Intermediair*

Verder verscheen een uitgebreid interview met HAN-bestuurslid prof. dr. A. Bast in *Natuur en Techniek* (mei 1995, p. 346-351).

Daarnaast hebben de bestuursleden deelgenomen aan diverse discussieprogramma's op de radio, onder meer op *Radio 1* (verschillende malen), *Radio 5*, *Radio Zeeland*, *Radio Noord-Holland* en bijdragen geleverd aan congressen en symposia, waaronder een ledenvergadering van de Vereniging van Milieukundigen, een congres van TU-Globaal op de TU in Delft en een afdeling (ACC) van de Koninklijke Academie van Wetenschappen.

Projecten/activiteiten

Werkgroep Biotechnologie & Proefdiergebruik: Afvaardiging naar Gene Pharming

Vertegenwoordigers van de werkgroep Biotechnologie & Proefdiergebruik, P. Capel en A. Cornelissen, hebben op 11 mei een lezing gegeven bij Gene Pharming Europe voor leden van het Europese Parlement en vertegenwoordigers van de Europese Commissie. De heer Cornelissen sprak over de noodzaak van het gebruik van proefdieren voor biomedisch onderzoek. Hij erkende dat dierenbeschermingsorganisaties er in sterke mate toe hebben bijgedragen dat de (vroegere) uitwassen van het proefdiergebruik sterk zijn teruggedrongen. Hij sprak echter zijn ernstige ongerustheid uit over het feit dat de Dierenbescherming momenteel streeft naar een totaal verbod op het gebruik van proefdieren. Volgens Cornelissen bewerkt de Dierenbescherming het publiek en de schoolgaande jeugd met zuiver op emoties gerichte informatie. Een totaal verbod op het gebruik van proefdieren vormt een bedreiging voor de gezondheid en het welzijn van de mensheid en van dieren, aldus Cornelissen.

De heer Capel hield een lezing over het optreden van fouten in het DNA bij de seksuele voortplanting van organismen en de rol van dit proces in de biologie van de soort. In dit kader werd ingegaan op de problematiek rond transgene organismen. Deze lezing werd zeer positief ontvangen en resulteerde in een levendige discussie met de leden van het Europese Parlement.

Stichting HAN gaat ammoniakbeleid onder de loep nemen

De stichting HAN heeft van de Fries-Flevolandse Land- en Tuinbouworganisatie (FLTO) opdracht gekregen om onderzoek uit te voeren naar de wetenschappelijke onderbouwing van het ammoniakbeleid van

de overheid.

In het Plan van Aanpak Beperking Ammoniakemissie (1989) zijn boeren maatregelen in het vooruitzicht gesteld die moeten leiden tot een ammoniakreductie in het jaar 2000 van 50 tot 70 procent ten opzichte van 1980. Onderzoek van de overheid heeft uitgewezen dat uitvoering van deze maatregelen zou kunnen leiden tot sluiting van *een-derde* van alle veehouderijen in Nederland. De ingevoerde wet- en regelgeving is gebaseerd op onderzoek uit 1986 en 1988 en onderzoek van het RIVM (Additioneel Programama Verzuringsonderzoek), dat in april van dit jaar is afgerond. Omdat het verzuringsbeleid verstrekkende gevolgen heeft gehad en nog zal hebben voor het bedrijfsleven, achtte het FLTO een wetenschappelijke meta-analyse van met name het RIVM-onderzoek - en de vertaling daarvan in belidsvoornemens - gewenst. Uitvoering van dit onderzoek heeft men in handen gegeven van de stichting HAN. Voor het onderzoek is geld beschikbaar gesteld door de landbouworganisaties FLTO en NLTO en de Rabobank Noord-Nederland.

Inmiddels heeft HAN een onderzoeker, dr. J.C. Hanekamp, aangetrokken die zich de komende maanden met dit onderwerp bezig zal gaan houden. Er is een stuurgroep en een wetenschappelijke begeleidingscommissie gevormd. De coördinatie van het project is in handen van Karel Beckman. Voor inlichtingen kunt u bij hem terecht: Nieuwendammerdijk 499, 1023 BP Amsterdam, telefoon 020-6372580, fax 020-6320859.

Werkgroep Landbouw en Milieu

De werkgroep bestaat nu circa anderhalf jaar. De eerste resultaten lijken in zicht te komen. Onlangs hebben de land- en tuinbouworganisaties geweigerd om vrijwillig de uitstoot van ammoniak te beperken. Deze weigering is een direct gevolg van informatie ingewonnen door deze organisatie bij de werkgroep. De werkgroep heeft

informatie beschikbaar gemaakt die laat zien dat het verband tussen ammoniakuitstoot en bossterfte niet wetenschappelijk is aangetoond. Recente gegevens tonen bovendien aan dat de vitaliteit van de bossen in Nederland, ondanks alle ammoniakuitstoot, niet slecht is. Uitgebreid onderzoek in o.a. de V.S. heeft aangetoond dat er ten onrechte een relatie tussen zure regen (door onder meer ammoniakuitstoot) en bossterfte wordt verondersteld. De landbouworganisaties hebben op basis van deze informatie besloten, dat er eerst meer onderzoek gedaan moet worden voordat verdere maatregelen besproken kunnen worden.

De werkgroep heeft in de afgelopen periode met name in de regio Flevoland een groot aantal activiteiten ontplooid.

Er werd een aantal milieubijeenkomsten bijgewoond en er werden discussies gevoerd met vertegenwoordigers van diverse groeperingen. Aan de hand van de verkregen inzichten werd een strategie vastgesteld. Deze strategie is erop gericht om concrete aspecten verder uit te diepen. Een van de onderwerpen waarvoor werd gekozen zijn gewasbeschermingsmiddelen. Met name de relatie met volksgezondheid werd nader bekeken. Een en ander mondde uit in diverse lezingen voor agrarische organisaties en het mini-symposium in Swifterbant in januari, dat door een groot aantal belangstellenden werd bezocht.

Volgens de werkgroep is er in de agrarische sector een grote behoefte aan toegang tot wetenschappelijke informatie en is er op dit gebied voor de stichting HAN nog veel werk te verrichten.

Chlorofielen nemen het op tegen Greenpeace

Zoals u wellicht weet voert de milieubeweging, met name Greenpeace, momenteel actie met als doel een verbod op al het industriële gebruik van chloor. In onder

meer het wetenschappelijke tijdschrift *Science* (Ivan Amato, "The Crusade Against Chlorine," *Science*, vol. 261, 9 July 1993, pp. 152-154) is de ongenueanceerde anti-chloorcampagne sterk bekritiseerd. In België bestaat een club die zich zeer actief bezighoudt met het bestrijden van de onjuiste informatie die er m.b.t. chloor door Greenpeace wordt verspreid en die niet bang is om de confrontatie met Greenpeace aan te gaan. Initiatiefnemer van de Chlorofielen is Ferdinand Engelbeen, een werknemer van Akzo. Als u meer informatie wilt over de activiteiten van de Chlorofielen, kunt u met hem contact opnemen: F. Engelbeen, Akzo Nobel Chemicals BV, Postbus 7020, 3000 HA Rotterdam, telefoon 010-4389211, fax 010-4389334.

Van Nieuwsbrief naar Tijdschrift?

De stichting HAN wil zo snel mogelijk te komen tot de oprichting van een professioneel tijdschrift. Wij denken dat dit de aangewezen weg is om de kennis die bij de stichting HAN en haar donateurs aanwezig is onder het publiek te verspreiden. Het is de bedoeling dat het op te richten tijdschrift een populair-wetenschappelijk karakter krijgt en kan dienen als intermediair tussen wetenschap en publiek. Het doel is om (milieu)kwesties op een kritische, wetenschappelijk goed onderbouwde manier te benaderen, zodat het duidelijk wordt welke de echte (milieu)problemen zijn en welke niet, en waar de prioriteiten van het overheidsbeleid zouden moeten liggen, zodat geld en tijd effectief kunnen worden besteed. We denken dat we met het inmiddels opgebouwde netwerk van HAN in staat zullen zijn om interessante informatie te publiceren, waarbij we discussie uiteraard niet uit de weg zullen gaan. Heeft u ideeën voor het tijdschrift of zou u ooit een inhoudelijke bijdrage willen leveren? Neem dan contact op met Karel Beckman, Nieuwendammerdijk 499, 1023 BP Amsterdam, telefoon 020-6372580, fax 020-6320859.